

בעזה"ש"ת

דף התמצית

פסחים מדף י"א עד ט"ז

תמצית מה שלמדנו במסגרת תורתך שעשועי
פרשת אמור תשע"ד לפ"ק

לרגל התחלת סוגיא דרבי חנינא סגן הכהנים
צירפנו הקדמה נמלאה אשר יועיל להבהיר לכל הלומדים החשובים הבגת הענינים

שיעור השבוע פ' בהר

יום א' מס' פסחים דף טז

יום ב' מס' פסחים דף יז

יום ג' מס' פסחים דף יח

יום ד' מס' פסחים דף יט

יום ה' מס' פסחים דף כ

מסגרת תורתך שעשועי
התאחדות אברכים
פ"י קהל יטב לב ד'סאטמאר

מעכבר נטלה, וי"ל דאם נטלה מעכבר, ה"י גם עכבר בפיה.

ואת"ל - דאם נטלה מעכבר ה"י עכבר בפיה, **חולדה יוצאת וככר ועכבר בפיה** מהו? דיי"ל דאם נטלה מעכבר ה"י עכבר עם הככר בפיה, וי"ל דמחמת פחד נפל מעכבר, ולכן עכבר וככר בפיה, תיקו.

בעי רבא - **ככר בשמי קורה** האם צריך לעלות בסולם דכולי האי בדואי לא אטרחי רבנן, או י"ל דחיישינן דנפל ואתי לאכול?

ואת"ל דחיישינן דנפל, מהו **בככר בבור** האם צריך לרדת בסולם דהכא ודאי לא עולה מעצמו, או י"ל דזמנין דירד לצורכו ואתי לאכול?

ככר בפי נחש מהו? דיי"ל דכיון דצריך לשכור חבר בממוני לא אטרחוהו רבנן, וי"ל דלא שנא ואף בממון אטרחוהו, תיקו.

זמן הבדיקה

ר' יהודה - בודקין אור ליי"ד, י"ד בשחרית, ובשעת הביעור דהיינו בשעה שש.

חכמים - אם לא בדק באור ליי"ד, בודק ביי"ד שחרית, ואם לא בדק אז בודק בתוך המועד דהיינו בשעה שש, ואם לא בדק אז בודק משש עד הלילה.¹ **ומה שמשייר** אחר הבדיקה למחר יניח בצנעה כדי לא יהא צריך בדיקה אחריו.

בהו"א דנחלקו ר' יהודה וחכמים אי בעינן ג' בדיקות או לא, מ"ט?

רב חסדא ורבה בר רב הונא - נגד ג' השבתות, לא יראה לך וגו', שבעת ימי שאר וגו', אף ביום הראשון וגו'.

רב יוסף - הא תניא דלר' יהודה אם לא בדק בג' זמנים הללו שוב אינו בודק, ומבואר דמכאן ואילך פליגי, דלר' יהודה רק עד שעה שש, ולחכמים עד הלילה?

מר זוטרא מתני הכי, דרב יוסף הקשה - דמבואר בבבלייתא **דמי שלא בדק "באחד" מג פרקים הללו**, ומבואר דר' יהודה מחייב רק בא' מפרקים הללו? אלא - לר' יהודה אין בודקין אחר איסורא, דחיישינן דיאכל, ולרבנן לא גזרינן.

הניח ט' ומצא י' - תלוי במחלוקת רבי ורבנן דנחלקו בהניח מנה מעשר ולאח"ז מצא מאתיים, דלרבי דאמרינן חולין ומעשר מעורבין זה בזה,² הכא נמי אמרינן דנתוסף על הטי' עוד א', ולרבנן דאמרי דהכל של חולין, הכא נמי אמרינן דה"י הוא י' אחרות, והטי' נגרר למקום אחר.

הניח י' ומצא ט' - ג"כ תלוי במחלוקת רבי ורבנן דנחלקו³ בהניח מאתיים מעשר ולאח"ז מצא מנה, דלרבי אמרינן דמנה המונח מעשר, כמו"כ הכא ט' הנשארים הוא מחמת שהי' כאן, ולרבנן שם דהכל של חולין, הכא נמי אמרינן דאינו מן הראשונות וצריך לבדוק.

הניח בזיות זה ומצא בזיות אחרת - תלוי במחלוקת רשב"ג ורבנן דנחלקו בקידוש שאבד בבית דלת"ק חיישינן דאדם טמא נכנס שם ונטלו, ולרשב"ג - אמרינן דבעה"ב השאילו לאחר ושכח, או דנטלו מזיות זו לזיות אחר, וביאר הגמ' - דחסורי מחסרה וה"ק - דנחלקו כמו"כ באם הניח בזיות זו ומצאו בזיות אחרת, דלרבנן אמרינן דאדם טמא נכנס לשם, וכמו"כ הכא מחמת שמא עכבר נטלו משם, ומאי דזיות אחרת אינו של זה,⁴ ולרשב"ג תולין באדם עצמו.

רבא - **עכבר נכנס לבית וככר בפיו ובעה"ב אחריו ומצא פירורין** צריך בדיקה דאין דרכו של עכבר לפרר.

תינוק נכנס לבית וככר בידו ובעה"ב אחריו ומצא פירורין אינו צריך בדיקה דדרכו של תינוק לפרר.⁵

בעי רבא - **עכבר נכנס וככר בפיו, ועכבר יוצא וככר בפיו** מה? דיי"ל דהיינו האי דעל, וי"ל דאחרינא הוא.⁶

ואת"ל דהיינו האי דעל. **עכבר לבן נכנס ועכבר שחור יוצא** מהו? דיי"ל דאחרינא הוא, וי"ל דהשחור הפיל הככר, והלבן נטלו.

ואת"ל דעכברי לא שקלי מהדדי, **עכבר נכנס וככר בפיו, וחולדה יוצא וככר בפיה** מהו? דיי"ל דודאי

¹וברש"י דמביא סלעים שוה מנה ופודה בכ"מ שהוא, ועי' בתוס' דחולקים ע"ז.

²ותלוי במחלוקת הני"ל בנמצא קבר אי אמרינן דהוא הקבר שאבד, (תוס' ועי' שם דמייירי שהם קשורים, ועי' בסי' תל"ט בטור ובי"י ונו"כ שם בזה).

³ועי' בתוס' אי משום דסברי דלא אמרינן בקבר שמצא הוא הקבר שאבד, או משום דאינו יודע כמה ככרות הי' שם.

⁴ומייירי דפירורים הוא כגודל הככר (תוס').

⁵עי' בתוס' דאינו תלוי במחלוקת דרבי ורבנן לעיל.

¹ברש"י לא גרס ואת"ל וכו', אולם עי' בר"ן ועוד בזה.

²ודוקא הכא דאיכא רק חשש דיוציאנה, אבל בודאי חמץ אטרחוהו אף בממוני (תוס').

³רש"י, ובתוס' פי' באו"א.

כורך³ עליו פונדא או פסקיא, ולכאורה רבנן ור' יהודה סתרי:

דרבנן ארבנן ל"ק - דשמן בשמן מיחלף, ולא עניבה בקשירה.

ר"י אר"י ל"ק - דעניבה אסור דהוא גופא קשירה. **ורמי רבנן ארבנן** - דתנן דלרבנן אין קשורין דלי בחבל רק בפסקיא [דאינו עשוי לקיום], ולר' יהודה מותר אף בחבל, ובע"כ לא מייירי בחבל דעלמא דבזה לא מתיר ר' יהודה, דודאי מבטלי שם, אלא מייירי בחבל דגרדי, ונחלקו אי גזרינן אטו חבל דעלמא, וקשה לרבנן⁴?

ל"ק - דחבל בחבל מיחלף, משא"כ עניבה בקשירה.

וכל היכא דבדיל מיני' לא גזר ר' יהודה? והתניא דבכור דאחזו דם אע"פ דעלול למות מזה, לר' יהודה אין מקיזין אף דהוא מום חוזר דגזרינן אטו מום דאינו חוזר, ולחכמים מותר להקיז⁵, ומבואר דגזר ר' יהודה אף בקדשים דהכל בדילין ממנו⁶?

התם - מתוך דבהול על ממונו חיישינן דאי מתירין לו יעשה בו מום, ולחכמים - אם לא יתירו לו יעשה בו מום כיון דבהול על ממונו.

ואע"ג דר' יהודה התיר לקרץ בהמה ביו"ט דהיינו במסרק דיש שניים גדולים ואינו עושה חבורה, ולא גזר אטו קידור דיש בו שניים קטנים ועושה חבורה, וחולק אחכמים דגזרו קירוף אטו קידור, ולא חושש ר' יהודה דיהי' בהול על ממונו ויבוא לקדר⁷?

דהתם דאי שביק לי' ולא יקיז מת, משא"כ הכא יש לו רק צער, ולא יבהול על ממונו.

ומ"ט גזר ר' יהודה בחמץ ולא בקרצוף - משום דלחם בלחם מיחלף ולא קרצוף בקידור.

זמן אכילת ושריפץ חמץ

ר"מ - אוכלין כל חמש, ושרפין בתחלת שש [מדרבנן דמדאורייתא אסור רק מתחילת שבע].

ר' יהודה - אוכלין כל ד', ותולין כל ה' [אינו אוכל ואינו שורף ונותן לבהמתו], ושרפין בתחלת שש.

³אף לקשור מותר (תוס' כאן, ועי' בחת"ס סופר ובאחרונים אי רש"י חולק אזה).

⁴ולר' יהודה לא קשה דמשום חומרא דשבת בדיל מיני' (רש"י).

⁵ויש שיטה ג' בתורת כהנים ובבכורות (ל"ג): דלר"ש מותר אף לעשות בו מום ע"י ש.

⁶ואר"מ לא קשה דגזר אחדש ובהא לא גזר - עי' בתוס'.

⁷ועי' בתוס' ר"פ ועוד דאחכמים לא קשה ע"י ש.

דף י"א

ומי גזר ר' יהודה? והא תנן **משקרב העומרה** **מוצאים בו ביום שוקי ירושלים מלאים קמח וקלי מתבואה חדשה**, לר"מ ה' שלא ברצון חכמים דחיישי דילמא יאכלו כשעסק בהם, ולר' יהודה ברצון חכמים ה' עושין דלא חיישי ע"ז?
רבא - חדש שאני, דכיון דאינו מותר רק ע"י קיטוף [דאסור לקצור לפני העומר] זכור ולא יבוא לאוכלה.

אביי - בטחינה והרקדה מאי איכא למימר?
לא קשיא - מיירי ברחיים של יד, והרקדה ע"ג הנפה.

ומקשינן - מהא דתנן קוצרין בבית השלחים ובעמקים [משום דכיון דלא מביאין עומר משם דאינו מהמובחר מותר לקצור שם קודם העומר] אבל לא גודשין, ומוקמינן שם כר' יהודה⁸ ומבואר דלר' יהודה מתיר בלי שינו'⁹?

אביי - חדש בדילי מיני' כל השנה משא"כ חמץ.
רבא - דרבנן אדרבנן נמי קשיא דלחכמים דמתני' לא גזרינן [וגם ר"מ הוא בכלל חכמים], ובחדש אוסר ר"מ?

אלא - לא קשיא דכיון דמחזר עליו לשורפו בודאי לא אכיל מיני'.

רב אשי - ר"י אדר"י לא קשיא דקמח וקלי תנן דאינו ראוי לאכילה.

ובדותא הוא - דעד קלי מאי איכא למימר, ולא שייך לומר דהתם ע"י קיטוף, דמקוצרין בית השלחין עדיין קשה.

וכל היכא דלא בדיל מיני' מי גזר ר' יהודה? והתנן דלת"ק לא יקוב שפופרת דביצה וימלאנה שמן כדי שתהא מנטפת, ואפילו של חרס, דחיישינן דיסתפק מזה ויחייב משום מכבה, ולר' יהודה מותר דלא חיישינן, ומבואר דאף דלא בדיל מיני' לא חייש ר' יהודה¹⁰?

התם משום חומרא דשבת בדילי מיני'.

ורמי שבת אשבת - דתניא דחבל דלי שנפסק לת"ק אינו קושרו רק עונבו, ולא גזרי אטו קשירה, ולר' יהודה אסור אף עניבה דגזר אטו קשירה, רק

⁸דמבואר בסיפא דלא מיחו בידי אנשי יריחו, וזה כר' יהודה (רש"י).

⁹ומאי דאוסר לגדוש כיון דליכא פסידא, משא"כ בקמח וקלי משום עולי רגלים (תוס' וע"ע שם).

¹⁰ואחכמים ל"ק דרק בחמץ לא חיישי דמחזר עליו לשורפו (רש"י).

אם א' אינו יודע עדותן קיימת [ורק אם כחשו זה את זה בטילה].

והטעם - דבעינן עדות דיכול להזימה, והזמה אינו אלא ע"י עמנו הייתם, ואם השעה אינו מדיוק אינו יכולים להזימם^ט, משא"כ בחקירות. ומקשינן - דאי אמרינן טעי בשעות, א"א להזים דאמרי דטעינן?

ומתריצין - דיהבינן להן כולי טעותא, דלר"מ יהבינן להו מתחילת שעה א' עד סוף ה', דלכ"א מהעד נותנים ב' שעות, ובדין ה' נותנים יותר, רק דבין יום ללילה לא טעו אינשי. ולר' יהודה - נותנים משעה א' עד סוף שעה ו', ובדין ה' נותנים יותר רק בין יממא ללילה, ובין חמה במזרח לחמה במערב לא טעו²

תנן - דלר"מ אוכלין כל חמש וכו', ולאביי דלר"מ דאין אדם טועה ולא כלום יאכל כל שש^{כא}, ואם טועה במשהו יאכל עד סוף שש, ולאביי אליבא דרב יהודה דטועה חצי שעה יאכל עד שש וחצי, וללשון דטועה עד שעה ומשהו יאכל עד סוף ה'?

אביי - עדות מסורה לזריזים, משא"כ חמץ.

ולרבא לר"מ דטועה ב' שעות חסר משהו, לא יאכל מתחילת ה'?

ל"ק - דמחמש עד ז' לא טעו, דבז' החמה במערב. רב אדא בר אהבה - אבל בשית טעו דאז החמה עומדת באמצע.

ולרבא לר' יהודה דטועה בג' שעות חסר משהו מתחילת ד' לא ניכול?

ל"ק - דבה' החמה במערב ובז' במזרח. ומאי אינו אוכל בחמש?

אביי - עדות מסורה רק לזריזים, משא"כ חמץ^{כב}. רבא - ר' יהודה לטעמי דאין ביעור חמץ אלא בשריפה, וצריך שעה א' ללקוט עצים, ולכן אסור כל חמש, דיהי' לא פנאי ללקט עצים.

רבינא לרבא - הא ר' יהודה סטבר דבשעת ביעורו השבתתו בכל דבר, א"כ יכול לבער בשעת הביעור דהיינו בשעה הז'^{כג}?

^ט ואע"ג דיכול להזים ע"י עמנו הייתם כל היום - הא בעינן ז' חקירות וא' מהן שעה (רש"י). ועי' בתוס' אמאי בעינן יום לשבוע אם יודע יום בחדש ע"י שש.

² ואינו רק לענין הזמה, אבל בודאי א"א לקבל עדות דנחלקה עדותן (רש"י).

^{כא} לאו דוקא דצריך לשרוף בתוך שש (תוס')

^{כב} ובין שעה ג' לסוף ה' טעו, רק בין ה' לז' לא טעו דיש היכר ע"י חמה (רש"י).

וב' חלות של תודות פסולות ה' מונחות ע"ג האיציטבא, וכ"ז שהי שניהם ה' אוכלין כל העם, וכשנטל א' היו תולין, וכשנטלו ב' היו שורפין. ר"ג - חולין אוכלין כל ד', תרומה אוכלין כל ה', ושורפין בתחלת שש.

תנן התם - א' אומר ב' בחדש הרג א', וא' אומר בג' עדותן קיימת, דא' יודע בעיבורו של חודש ותבירו אינו יודע^ל, משא"כ אם השני אומר בה' עדותן בטילה.

א' אומר בב' שעות וא' אומר בג' עדותן קיימת, אבל אם א' אומר בג' והב' אומר בה' לר"מ עדותן בטילה, ולר' יהודה קיימת, אבל אם א' אומר בה' וא' בז' אף לר"מ עדותן בטילה דאינו טועה בין חמה למזרח לחמה במערב.

אביי - כשדייק בדבריהם לר"מ אין אדם טועה בלא כלום, דאמרינן דהמעשה ה' בין ב' לג', וכשא' אומר בב' היינו בסוף ב', וכשהב' אומר בג' היינו בתחילת ג'.

ולר' יהודה אדם טועה בחצי שעה, והמעשה ה' בחצי שעה ד', וכשא' אומר בג' היינו בסוף ג', וכשהב' אומר בה' היינו בתחילת ה'.

איכא דאמרי דלאביי - לר"מ אדם טועה משהו, דהמעשה ה' או בסוף ב' או בתחילת ג', ואחד טועה משהו, ולר' יהודה אדם טועה שעה ומשהו, דהמעשה ה' או בסוף ג' או בתחילת ה'.

דף י"ב

רבא לרב הונא ברי' דרב יהודה - ואם כשדייקין בעדותם והי' א' אומר דהי' בתחילת ג', והאי' דאומר ה' היינו בסוף ה', הי' עדות מוכחשת, א"כ אמאי לא דייקין, האם הורגין מספיקא? הא אמר רחמנא והצילו העדה?

אלא - לר"מ טועה בב' שעות ומשהו^ל, ולר' יהודה ג' שעות ומשהו.

תנן בסנהדרין - הי' בודקין העדות בז' חקירות שבוע, שנה של שמיטה, חדש, יום בחדש, יום בשבוע, שעה מהיום, מקום.

ותניא - דבדיקות אם א' אינו יודע עדותן בטילה, אבל בחקירות [דהיינו במה הרגו, ובאיזה בגדים]

^ל ועי' בתוס' דשפיר דייקין ע"י שש.

^ל ובא' אומר בג' וא' בה' לא אמרינן דהי' בד' - דסובר רבא דלא תלינן הטעות בשניהם, ולא מחמירין לדייק בדבריהם דאפשר דכוונתן בסוף ג', דלהחמיר לא דייקין (תוס').

וטהורות מלפני שבת, ומשיירין מטהורות מזון לבי סעודות^כ, לאכול ממנו עד ד' שעות, וכשאמרו לו אמאי ישרפו הטהורות שמא ימצאו לו אוכלין, א"ל כבר בקשו ולא מצאו, ואין לחוש שמ חוץ לחומה לנו, דא"כ תליות לא ישרפו דשמא יבוא אליהו ויטהרם, א"ל - מובטח לישראל דאין אליהו בא בע"ש ובעיו"ט משום טירחא.

ולא זזו משום עד שקבעו הלכה כר"א בשם ר' יהושע, ובדאי אף לענין אכילה פסקין כוותי' דזמנה עד ד'.

רב פפא בשם רבא - לא רק לענין לבער תרומות טהורות קבעו הלכה כמותו.

ורבי נמי סובר כרב נחמן - דאמר רבין ברב אדא, דאדם א' הפקיד דיסקיא מלאה חמץ אצל יוחנן חקוקאה, וניקבה עכברים, והי' חמץ מבצבץ ויוצא, ושאל רבי מה לעשות?

וא"ל רבי בשעה א' המתן, וכן בשעה ב' וג' וד', ובשעה ה' א"ל למכור בשוק^כ, מאי לאו דהיינו לנכרים, ומבואר דבשעה ה' אסור לישראל.

רב יוסף - כוונתו הי' לישראל, כר"מ, ומאי דלא שקל לנפשי, משום חשדא דתניא - **דגבאי צדקה דאין להן עניים לחלק**, פורטין לאחרים ולא לעצמן, וכמו"כ גבאי תמחוי דאין להן עניים, מוכרין לאחרים ולא לעצמן, משום והייתם נקיים מה' ומישראל.

רב אדא בר מתנא לרב יוסף - בפירוש אמרת לן דלמכור היינו לנכרים.

רב יוסף - רבי סובר כר"ג דסובר **במפקיד פירות אצל חבירו אם אבודים ע"י עברים וכדומה** מוכרין בב"ד, משום השבת אבידה, ולא כת"ק דאף בזה לא יגע בהן.

אביי - הא איתמר ע"ז רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן - דאם חסרו יותר מכדי חסרון כו"ע מודי דמוכרין בב"ד, ונחלקו רק אם נחסרין כדרך חסרון של פירות^כ, וכש"כ הכא דנפסד לגמרי.

ועוד אמר ר' יהודה ב' חלות וכו'

תנא תני קמ"י דרב יהודה - דהי' מונחות על גב האיציטבא.

א"ל - וכי להצניען הוא צריך אלא תני - על גב האיציטבא.

רחבא בשם רב יהודה - **הר הבית כסטי כפול הי'.**

אלא אמר רבא - גזירה משום יום המעון. רב פפא - הטעם דלא גזרו גם בשעה ד', דאז זמן סעודה לכל, והכל בקיעים בה^כ.

זמן סעודה

ת"ר - שעה א' מאכל לודים, שעה ב' לסטים, ג' יורשין [כיון דלא עמלו בו], ד' מאכל של פועלין, ה' מאכל של ת"ח, ו' מאכל כל אדם.

ומקשינן ממאי דאמר רב פפא דד' זמן סעודה לכל הוא?

ומהפכינן - דכל אדם בד', ובה' מאכל של פועלים, ובו' מאכל של ת"ח.

ומכאן ואילך כזורק אבן לחמת^כ.

אביי - אם טעים מידי בבקר לית לן בה.

רב אשי - **כשם דנחלקו בעדות כמו"כ נחלקו בחמץ**, דר' יהודה מקדים הזמן יותר דהוא לשיטתו.

וקמ"ל - דשנוי דמשנינן לעיל שנויא הוא, ולא תאמר דנחלקו תנאי בשיטתם.

דף י"ג

רב שימי בר אשי - ל"ש אלא במנין השעות, אבל א' אומר קודם הנץ וא' אחר הנץ בדואי עדותן בטילה, ולא צריך לאשמעינן.

ואם א' אומר קודם הנץ, וא' בתוך הנץ, הו"א דאמרי חד מילתא, והאי דקאמר בתוך הנץ דהי' רואה זוהר בעלמא, וטעה בהנץ, קמ"ל דלא אמרינן כן, ועדותן בטילה.

רב נחמן בשם רב - **הלכה כרב יהודה.**

רבא - אמאי אינו הלכה כר"מ, דתנן סתמא כוותי' - דכל שעה דמותר לאכול חמץ מאכיל לבהמתו [דלר' יהודה בשעה ה' אסור לו ולבהמתו מותר]?

ההוא לאו סתמא - משום דקשיא מותר, ומוקמינן שם כר"ג, דמחלק בין תרומה לחולין, ואין הלכה כר"ג, דאינו מכריע, רק אומר טעמא דנפשי [דבר"מ ור"י לא נזכר חילוק בין חולין לתרומה]^כ.

ואבע"א - רב סובר כהאי תנא דתניא דלר' אלעזר בן יהודה בשם ר' יהושע **בי"ד שחל בשבת** מבערין הכל מלפני שבת, ושורפין תרומות טמאות תלויות

^כרש"י, ועי' בתוס' מה דחקשו ע"ז ופי' באו"א, ועי' ברבינו דוד ובראשונים מש"כ בזה.

^כולא שייך כן בעדות (תוס').

^כעי' ברש"י בשבת דפי' ב' פירושים, או דקשה לגוף, או דאינו מועיל, ואינו קשה ע"ש.

^כואע"ג דסתם תנא כר"ג - עי' בתוס'.

^כוכש"כ חולין (תוס').

^כצריך למכור בב"ד - עי' בתוס'.

^כרש"י, ועי' בתוס' דפי' באו"א.

ר' חננאל סגן הכהנים - מימיהם של כהנים לא נמנעו מלשרוף בשר דנטמא בולד הטומאה עם חמור ממנו דהיינו בבשר שנטמא באב הטומאה, ואע"פ שמוסיפין טומאה.

הוסיף ר"ע - ולא נמנעו מלהדליק שמן של תרומה דנפסל ע"י טבול יום ונעשה שלישי בתוך נר שנטמא בטמא מת ונעשה ראשון, אע"פ שמוסיפין טומאה.

ר"מ - למדנו דשורפין בע"פ תרומה טהורה עם טמאה, ואע"פ שמוזהרין לשומרה.

ר' יוסי - אינו מהמדה, ומודים ר"א ור' יהושע דשורפין זו וזו לעצמה, ונחלקו רק לשרוף תלוי עם טמאה, דלר"א שורפין כ"א לעצמה, ולר' יהושע שורפין שניהם ביחד.

ומקשינן - הא בשר שנטמא בולד הטומאה נעשה שני, וא"כ כששורף בהדי בשר שנטמא באב הטומאה נעשה נמי שני, וא"כ מאי הוספה היי? רב יהודה - הכי מיירי דהיי וולד וולד, דהוה שלישי, וסובר דמותר לעשות שני שלישי.

ולאביי דסובר דרק בחולין אין אוכל מטמא אוכל, אבל בקדשים ותרומה [דילפינן מנבואת חגי^ל] אוכל מטמא אוכל, וכן לרב אדא בר אבהו בשם רבא דרק בקדשים אוכל מטמא אוכל מובן מאד, דכשהבשר נוגע בבשר אחר נטמא, אבל לרבינא משמי' דרבא דמקרא מלא דיבר הכי דאין אוכל מטמא אוכל [ומה דכ' בחגי הוא רק מדרבנן] מאי איכא למימר?

בהו"א - דמיירי במשקין בהדי בשר דנטמא ממשקין^ח.

ומקשינן - א"כ עם הבשר והמשקין מבעיי ליי? אלא - אה"נ דמדאורייתא אינו מטמא, אבל מדרבנן מטמא.

הוסיף ר' עקיבא וכו'

לכאורה הא שמן הוה שלישי, וכשמדליק בתוך הנר נעשה שני, וא"כ מאי הוספה על ר' חנינא איכא^ט? רב יהודה - הכא מיירי בנר של מתכת מיירי, ורחמנא אמר בחלל חרב, דחרב הרי כמוהו, וא"כ הוה ליי אב הטומאה, והוסיף דמותר לעשותו ראשון.

וכן איתא בברייתא, והוסיף ר' יהודה - דאיתטונית היי נקראת, דהיי סטיו לפני מסטיו.

טעמא דתודות פסולות

ר' חנינא - מתוך שהיי מרובות היי נפסלות בלינה, דתניא - דאין מביאין תודה בפסח משום חמץ שבה, ומקשינן דפשיטא?

ואמר רב אדא בר אבהו דהכא מיירי ביי"ד, וסובר דאין מביאין קדשים לבית הפסול, וא"כ כו"ע מייתי ביי"ג, ויש תודות מרובות ונפסלות בלינה^ז.

ר' ינאי - כשירות היו, ונקראו פסולות, דלא נשחט עליהן הזבח^ח ולא עומדים לאכילה.

ומיירי דאבד הזבח, דא"א לשחוט אותו.

ולא שייך למייתי זבח אחר - דמיירי דאמר זו תודה וזו לחמה, וכרבה - דאם אבד הלחם מביא לחם אחר, אבל אם אבד התודה אינו מביא תודה אחר^ז, דלחם באה בגלל תודה ולא להיפך.

ומקשינן - ונפדה אותו ויוציאן לחולין?

אלא - שנשחט עליהן הזבח, אולם נשפך הדם וסובר דב' דברים המתירין הקרבן מעלין זה בלא זה, ולכן אע"ג דלא נזקק שמו נתקדש הלחם.

וכרבי דסובר בכבשי עצרת דאין נקדש אלא בשחיטה [כלחמי תודה], ואם שחטן לשמן אע"ג דלא זרק לשמן הלחם קדוש ונפסל אם יוצא מעזרה, אבל אינו קדוש ולא ניתן לאכילה^ז, וחולק אר"א בר"ש דאינו נקדש הלחם בכלל עד שיזרוק גם הדם לשמן.

ודחינן - דאתי אף לר"א בר"ש, דהכא מיירי דנתקבל הדם בכוס ונשפך, וסובר כאביו דכל העומד דלזרוק כזרוק דמי^ז.

דף י"ד

תנא בשם ר"א - כשירות לגמרי היי^ח, וכ"ז שהיי מונחות שניהם וכו'.

אבא שאול - ב' פרות חורשות^ט בהר הזתים, וכ"ז דשניהם חורשות אוכלין חמץ, וכשא' חורש תולין, משניטלו שניהן שורפין.

^ז וכשרות לא נתנו שם דלא רצו לפסול בידים (רש"י).

^ח ואע"ג דהיי טעונין עיבור צורה - עיי' ברש"י.

^ט ופודים אותו ויוצא לחולין (רש"י), ועיי' בתוס'.

^ז אבל השלמים בעצמן כשירה, אבל לחם אינו כשר כיון דאין שמן עליהן (רש"י).

^ח זרק לחול עליו שם, אבל אסור באכילה (רש"י). אבל כשרוק שלא לשמן עקר מלשמן (תוס' ע"ש).

^ט ומאי דמשהין אותו עד זמן האיסור עיי' בתוס'.

^י ובתוס' דהיי נראה חורשות.

^ז רש"י, אולם עיי' בתוס'.

^ח עיי' בתוס' דצ"ל דגזירת דכל משקין נעשו תחילה, לא היי מימי ר' חנינא, אולם עיי' ברש"י להלן דמבואר דהיי אחר הגזירה והדברים ארוכים.

^ט למד"א אין אוכל מטמא מדאורייתא, בדואי מוסיף דאף מדאורייתא מותר לטמא אותו (תוס').

יניח במקום צנוע, וכן יכסנה, ומבואר דר' יהושע מתיר לגרום לה טומאה כיון דאינה ראוי עוד - דאפ"ל דרק לגרום לה טומאה מותר ולא לטמא ביד.

אלא הא ר' יהושע - דתנן בחבית של תרומה דנשברה בגת העליונה, ותחתיו חולין טמאין, ואם ישפוך שם תרומה יאסר כל היין, לכו"ע אם יכול להציל רביעית יציל [אע"ג דמתוך כך ירד לחולין ויפסדנה לא מטמאין התרומה], ואם לאו לר' אליעזר יניח לירד שם, ולא לטמא ביד, ולר' יהושע כיון דיהי' ממילא טמא והולך לאיבוד מותר לטמאות ביד כדי להציל החולין, ומבואר דלר' יהושע אם הולך לאיבוד מותר לטמאות, ומזה למד ר"מ.

ומאי דקאמר **מדבריהם** ולא מדבריו, הכוונה ממחלוקת של ר"א ור"י למדנו.

דייקא נמי - דקתני בר' יוסי דמודה ר"א ור"י.

וכן אמר רב נחמן בשם רב בר אבוח.

רבא לרב נחמן - הא תניא דר' יוסי אמר לר"מ אינו דומה - דהן העידו בטמא וטמא, או בפסול וטמא, ובזה אני מודה, אבל איך למידן משם תרומה תלוי' עם הטמאה, שמא יבוא אליהו ויטהרנה.

ועוד - דהא פליגי ב"ש וב"ה בפיגול ונותר [דגזרו חכמים עליהם טומאה] והטמא אי נשרפין כאחת, דלב"ש אין נשרפין ולב"ה נשרפין, ואף ב"ה לא התירו רק פיגול ונותר דטמא מדרבנן, אבל טהורה נמי מודים דאסור.

ומבואר דטעמא דר"מ הוא מדר"ח, דאי מדר' יהושע מאי מקשי לי ר' יוסי?

רב נחמן - ר' יוסי הי' סבר דלמד מדר"ח ור"ע, והשיב לו דלמד מדר' יהושע, וא"ל ר' יוסי דאף מדר' יהושע אינו ראוי, דשאני התם דאיכא הפסד חולין, אבל בדליכא הפסד ר' יהושע נמי מודה.

רב ירמיי - הא בדידן נמי איכא הפסד עצים?

ההוא סבא - להפסד מועט לא חששו.

ומקשינן - הא אפשר לאוקים בכלי חרס, והוסיף דאילו בר"ח מיירי טמא [דבקודש שלישי הוא טמא] וטמא, ואילו הכא מיירי בפסול [דבתרומה^מ שלישי הוא פסול] ונעשה טמא?

רבה - אם נאמר כן, אמאי נקט **דנטמא בטמא מת**, ניתני דנטמא בשרץ, וע"כ דמיירי במתכת דבזה חלוק טומאת מת משרץ, דבמת נעשה כמוהו.

רבא - ש"מ **דסובר ר"ע דטומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא** [דנחלקו להלן בזה]. דאם הוא מדרבנן, מאי טעמא דנקט דנטמא באב הטומאה, אפילו בראשון ובשני נעשה תחילה, דכל הפוסל תרומה במשקין נעשה תחילה^מ חוץ מטבול יום [דכיון דמדד"ת נעשה פסול, וד"ת אין צריכין חיזוק], וע"כ דמטמא מדאורייתא, וקמ"ל ר"ע דמותר להוסיף טומאה דאורייתא עליו.

דף ט"ו

ר"מ מדבריהם למדנו וכו'

מדבריהן דמאן?

מדרי"ח מי דמי? התם טמא וטמא, משא"כ בחמץ טהור וטמא?

ומדרי"ע מי דמי? התם פסול וטמא, והכא טהור וטמא?

האם נאמר דר"ח מיירי דנטמא באב הטומאה דאורייתא^מ, וולד הטומאה מיירי דנטמא מדרבנן^מ, דמדאורייתא טהור הוא, ולמד ר"מ דהכא נמי אסור מדרבנן אף לפני שבע, ומותר לטמא מטומאה דאורייתא לעשותו טמא מדרבנן [דאין אוכל מטמא אוכל רק מדרבנן^מ], כמו לר"מ. ר"ל בשם בר קפרא - מיירי נמי בולד טומאה דאורייתא, ומדבריהן היינו **מר' יהושע**.

ואינו ר' יהושע דסובר בחבית של תרומה דנולד לה **ספק טומאה** דאם מונחת במקום צנוע יניח במקום גלוי, ואם הי' מכוסה יגלנה [דספק טומאה אינו צריך לשומרה], וחולק אר"ע דסובר דאף ספק טומאה צריך לשמור^מ, ולכן אם הי' מקום מגולה

^מוע"כ מיירי בתרומה, דבשמן של קדש שנטמא א"א להדליק בו נר, משא"כ בתרומה (רש"י). ועי' בתוס' ודו"ק.

^ממשום דמשקין עלילין לקבל טומאה (רש"י), ועי' בתוס' דשמן נקרא משקה ע"ש.

^מברש"י דכל אב הטומאה דאורייתא, אולם עי' בתוס' דאינו כן, ועי' באחרונים.

^מדהיינו ע"י כלי דנטמא ממשקין, דמשקין אינו מטמא כלי מדאורייתא [עי' בגמ' להלן] רק מדרבנן אטו משקין דב (רש"י, ועי' בתוס' משי"כ ע"ז).

^מכן פירש רש"י, ועי' בתוס' ובאחרונים.

^מטעמי מחלוקת עי' ברש"י, וצ"ע דרש"י פי' לפי הו"א שם בגמ', ועי' בפנ"י ועוד.

תולין את החמץ; היינו שלא היו אוכלין אותו, וגם לא היו שורפין אותו. משניטלו שתייהן התחילו כל העם להיות שורפין את החמץ.

שתי פרות היו חורשות בארבעה עשר בניסן בהר המושחה (הר הזיתים) לסימן לזמני האיסור של חמץ^[1]. כל זמן ששתייהן חורשות, כל העם היו אוכלין חמץ. משניטלת אחת מהן היו

הקדמה לסוגיית רבי חנינא סגן הכהנים

ב. מקבלי הטומאה

מקור הטומאה יכול לטמא דברים אחרים הראויים לקבל טומאה, ופעמים שאף מקבלי הטומאה יכולים לטמא דברים נוספים^[7]. רק בני אדם, כלים (כולל בגדים), אוכלין ומשקין מקבלים טומאה^[8]. בדין המשקין, נחלקו תנאים (בברייתא המובאת בדף טז, א): יש סוברים שהם נטמאים ומטמאים דברים אחרים מן התורה, יש סוברים שנטמאים מן התורה אבל אינם מטמאים דברים אחרים, ויש סוברים שאינם מקבלים טומאה מן התורה כלל, אלא מדרבנן. הלכה כדעה שמקבלים טומאה מן התורה, אבל אינם מטמאים דברים אחרים מן התורה (רמב"ם הלכות שאר אבות הטומאה ז, א; יד, י).

בדרך כלל, דרגת הטומאה של מקבל הטומאה, קלה משל המטמא בדרגה אחת: המקבל טומאה מ"אב הטומאה" אינו נעשה אב הטומאה, המטמא אדם וכלים, אלא "ראשון לטומאה", המטמא אוכלין ומשקין בלבד, והמקבל טומאה מן הראשון, דרגת טומאתו פחותה עוד יותר, ונקרא "שני", וכן הלאה. ראשון קרוי גם "וולד הטומאה", ושני קרוי "וולד וולד הטומאה" (גמרא בהמשך עמוד זה). ומשנתנו כוללת כל שאינו אב הטומאה, אפילו שני, במונח "וולד הטומאה" (פירוש הרמב"ם למשנתנו; הקדמה לסדר טהרות, כב; הלכות טומאת מת ה, ח).

כמו כן, המת הוא "אבי אבות הטומאה", אדם שנטמא ממנו נעשה "אב הטומאה", ואם נגע באדם אחר, או באוכלין ומשקין, עשאו "ראשון", והם עושים אוכלין או משקין שנגעו בהם "שני", וכן הלאה^[9]. אולם יש שנעשה הנטמא כמטמא עצמו, והיינו כלי מתכת שנגע במת, שנעשה אבי אבות הטומאה כמת עצמו ("חבר הרי הוא כחלל") ומטמא אדם וכלים להיות אב הטומאה, וכלי מתכת שנגע באדם שנטמא ממת, שהוא אב הטומאה, נעשה אף הוא אב הטומאה, ומטמא אדם וכלים להיות ראשון לטומאה (ראה גמרא תחילת עמוד ב, ובהערה 2 שם למקור דין זה, וראה שם שיש סוברים שדין זה נוהג בכל סוגי הכלים מלבד כלי חרס).

ויש שיוירד הנטמא בשתי דרגות מן המטמא, שאוכלין, משקין וכלי חרס, אפילו אם נגעו במת עצמו, אינם נעשים "אב הטומאה", אלא "ראשון" (תוספתא אהלות א, ב; סוטה כט, ב)^[10].

מאחר שאדם וכלים מקבלים טומאה מן התורה רק מאב הטומאה,

הסוגיא שלפנינו – הנמשכת עד סוף הפרק – ידועה כ"סוגיית רבי חנינא סגן הכהנים", על שם שהיא מתחילה מעדותו של רבי חנינא סגן הכהנים בראש משנתנו, ועוסקת רבות בדינים הקשורים לה. נושאה של המשנה הוא כיצד לנהוג בשריפת תרומת חמץ בערב פסח. שהנה כלל הוא בתרומה שצריך לשמרה מלהיטמא, שנאמר (במדבר יח, ח): "וְאֵנִי הִנֵּה נִתְּנִי לָךְ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוֹמָתִי, וְקֵל וְחוֹמֶר שְׂאִסּוֹר לְטִמְאָה בִּידֵי. וְיֵשׁ לְדוֹן, הָאֵם מִשּׁוֹם כִּי יִהְיֶה אִסּוֹר גַּם לְשִׁרּוֹף תְּרוֹמַת חֻמֶּץ טְהוֹרָה עִם טִמְאָה בְּעֶרֶב פֶּסַח, מִכּוּיִן שֶׁבַּךְ מִטְּמֵא אֶת הַתְּרוֹמָה הַטְּהוֹרָה בִּידֵי, או שְׂמָא מֵאַחַר שֶׁבִּין כִּי טַעוֹנָה הַתְּרוֹמָה שְׂרִיפָה מִחֻמַּת אִיסּוֹר חֻמֶּץ, אֵין אִיסּוֹר לְטִמְאָה, וּמוֹתֵר לְשִׁרְפָה עִם הַטְּמֵאָה. בְּשֵׁאלָה זוֹ נִחְלָקוּ רַבֵּי מֵאִיר וְרַבֵּי יוֹסִי, וּבִהְקֶשֶׁר לִכְךָ מוֹבָאֵת בַּמִּשְׁנָה עֲדוּתוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא סָגָן הַכֹּהֲנִים הַמְתִּיר לְשִׁרּוֹף בֶּשֶׂר קוֹדֵשׁ שִׁישׁ בּוֹ דִּרְגָה נִמּוּכָה שֶׁל טִמְאָה, עִם בֶּשֶׂר שִׁישׁ שִׁישׁ בּוֹ דִּרְגָה טִמְאָה חֲמוּרָה יוֹתֵר. וְכֵן מוֹבָא דִּין דוֹמָה שְׂאִמֵּר רַבִּי עֲקִיבָא לַעֲנִין תְּרוֹמָה^[2]. מתוך העיסוק בביאור דברי רבי חנינא ורבי עקיבא, ומחלוקתם של רבי מאיר ורבי יוסי, תדון הגמרא בהרחבה בדרגות הטומאה השונות (אב הטומאה, ראשון, שני וכו'), בכח של אוכלין ומשקין לקבל טומאה ולטמא דברים אחרים, ובכמה דיני טומאה נוספים. להלן סיכום קצר של הדינים אלו.

א. מקורות הטומאה

כל הטומאות שבתורה (פרט ל"נגעי בתים" ול"נגעי בגדים"), מקורן מבני אדם ומבעלי חיים, כגון אדם מת, נבילות של בהמות, חיות ועופות, ושל שרצים מסויימים^[3], או מאדם חי במצבים מסויימים^[4]. מקורות הטומאה, מלבד מת, קרויים בהלכה "אב הטומאה". שם זה אמור למעשה על כל דבר המטמא אדם וכלים (בבא קמא, ב, ב)^[5], וכל מקורות הטומאה דינם כך^[6]. אולם יש ומטמא אדם וכלים וקרוי "אב הטומאה", אף שאינו מקור הטומאה, כגון אדם שנטמא ממת (ראה רש"י למשנה ד"ה ת"ל בבר שנטמא מטמא מת). המת עצמו קרוי "אבי אבות הטומאה" (רש"י יד, ב ד"ה בחלל חרב), מכיון שאדם שנטמא ממנו נעשה "אב הטומאה" (רש"י למשנה ד"ה בבר שנטמא; ולענין כלים שנטמאו ממת, ראה להלן).

הערות

ממקור אחר, ובכל זאת תיקנו שיהיה רק ראשון ולא אב הטומאה – ראה לקמן טו תחילת עמוד ב שחכמים תיקנו בשער קודש שהוא "פיגול" או "נותר" (להסבר מושגים אלו ראה שם הערה 2) יהיה ראשון לטומאה.

7. יש כמה אופנים של קבלת טומאה: מגע, משא (בחלק מאבות הטומאה), אהל (במת), ועוד.

8. אדם כלים ומשקין ראויים לקבל טומאה ללא הכנה מוקדמת, אבל אוכלין אינם מקבלים טומאה אלא אם כן "הוכשרו" לכך, על ידי שנטרבו באחד משבעה המשקין המכשירים לקבל טומאה (מים, יין, דבש דבורים, שמן זית, חלב, טל דם). ומשעה שנטרבו הם ראויים לקבל טומאה אפילו לאחר שיבשו המשקין שעליהם (רמב"ם הלכות טומאת אוכלין א, א-ב; ראה גם בהמשך עמוד זה הערה 35).

בקודש, גם דברים שאינם אוכל מקבלים טומאה, כגון עצים של המערכה, קטורת, כיון ש"חיבת הקודש" מכשרתם להיחשב כאוכל. כמו כן, אוכל של קודש מקבל טומאה אף ללא "הכשר" כיון שחיבת הקודש מחשיבתו כאוכל שכבר מוכשר (ראה גמרא להלן יט, א; כ, א; לה, א; לתוספת הסבר בדין זה, ולדין אם הוא מדאורייתא או דרבנן, ראה מה שצוין להלן כ, א הערה 8).

9. היינו מדין תורה, אבל תקנת חכמים היא שראשון ואפילו שני מטמאים את המשקין להיות "תחילה" (ראשון) (ראה יד, ב, ובהערה 13 שם).

10. הטעם לכך הוא שישנו יסוד, שכל שאין לו טהרה במקוה אינו נעשה אב הטומאה (ראה עירובין קד, ב ורש"י שם ד"ה לא; תוספות יו, א מגמרא נדה כח, ב).

1. רש"י: תוספות מביאים מהירושלמי שלא היו חורשות, אלא רק היו נראות בחורשות, כיון שבירושלים יש לנהוג כמקומות שנוהגין בהם שלא לעשות מלאכה בערב פסח, מכיון שבירושלים מתקבצים אף ממקומות שנהגו בהם איסור.

2. בגמרא (יד, ב-טו, ב) נחלקו אמוראים אם רבי מאיר למד במשנתנו את דינו לענין תרומת חמץ מדבריהם של רבי חנינא סגן הכהנים ורבי עקיבא, או שמא היתה זו רק הוזהר אמינא של רבי יוסי, שסבר מתחילה שרבי מאיר למד משם, אבל באמת הוא למד את דינו מדברי תנאים אחרים (ראה רש"י למשנה ד"ה מימיהם של כהנים, טו, א ד"ה ארשב"ל, תוספות שם ד"ה מדברי ר"א ור' יהושע, ראה להלן הערה 19, טו, ב הערה 5).

3. התורה מונה שמונה שרצים שנבלתם מטמאה (ויקרא יא, כט-ל): החלד והעכבר והצב... והאנקה והכח והלטאה והחמט והתנשמת.

פעמים רבות במשך הסוגיא נוקטת הגמרא דוגמא של כלים או אוכלים ומשקים שנטמאו משרץ, מכיון שרבים מהדינים המובאים בסוגיא נלמדים מפסוקים הכתובים לענין טומאת שרץ, המלמדים אילו דברים נטמאים מאב הטומאה ואילו דברים נטמאים מראשון או שני (ויקרא יא, לג-לד, ראה לקמן יז, א-ב; כ, א-ב; רש"י כ, ב).

4. בני אדם חיים שהם מקור לטומאה הם: זב, זבה, נדה, יולדת ומצורע.

5. לפירוט אבות הטומאה ראה מסכת כלים פרק א, והקדמת הרמב"ם לסדר טהרות.

6. היינו מדאורייתא. אולם מדרבנן יתכן דבר שהוא מקור הטומאה, שלא קיבלו

נמצא שאין בהם פחות מדרגת "ראשון" מן התורה^[11]. ומאחר שאוכלין ומשקין אינם נעשים אב הטומאה, יש בהם רק מדרגת ראשון ולמטה^[12].

ג. דרגות הטומאה באוכלין ומשקין

בחולין, דרגות הטומאה הן עד שני בלבד, שאם אוכל של חולין נגע באב הטומאה, נעשה ראשון, ואם נגע בראשון, נעשה שני, אבל אם נגע בשני, לא נעשה שלישי. המקור לטומאת שני בחולין הוא מן הכתוב בדין שרצים (ויקרא יא, לג-לד) המלמד ששרץ מטמא כלי, שנעשה מחמת כן ראשון, וכלי זה חוזר ומטמא אוכלין או משקין ועושה שני (ראה גמרא כ, א-ב). אמנם רבי עקיבא דורש את הכתוב הוזה באופן שהוא מלמד ששני זה חוזר ועושה שלישי בחולין מן התורה (ראה לקמן יח, א). אבל שאר תנאים חולקים, וסוברים שאין בחולין למטה משני, וכן הלכה (רמב"ם הלכות שאר אבות הטומאה יא, ב).

בתרומה דרגות הטומאה הן עד שלישי מן התורה (ראה לקמן יח, ב ורש"י שם ד"ה שלישי שפסול בתרומה, מסוטה כט, א), ובקודש עד רביעי מן התורה (ראה הדרשה לכך לקמן יח, ב)^[13].

ד. אין טומאה עושה כיוצא בה

כלל הוא בחולין, שמן התורה, אוכל אינו מטמא אוכל אחר, ומשקה אינו מטמא משקה אחר ("אין טומאה עושה כיוצא בה"). למשל, אוכל ראשון מטמא משקה ועושהו שני, אבל אינו מטמא אוכל אחר. ומשקה ראשון מטמא אוכל ועושהו שני (לסוברים שמשקין מטמאים דברים אחרים מן התורה), אבל אינו מטמא משקה אחר. אולם מדרבנן אוכלין מטמאים אוכלין ומשקין משקין.

לענין תרומה וקדשים נחלקו אמוראים בגמרא (בהמשך עמוד זה): לפי דעה אחת גם בתרומה וקדשים אין אוכל מטמא אוכל ואין משקה מטמא משקה, לפי דעה אחרת בין בתרומה ובין בקדשים טומאה עושה כיוצא בה, ולדעה שלישית, רק בקדשים טומאה עושה כיוצא בה מן התורה (ראה גמרא בהמשך עמוד זה).

ה. משקי בי מטבחיא

דין מיוחד מובא בסוגייתנו (טז, א; יז, א-ב; כ, א) במשקין שבבית המקדש, שאינם מקבלים טומאה. הגמרא נוקטת בתחילה, שדין זה הוא רק לפי הסוברים שמשקין מקבלים טומאה מדרבנן בלבד (ראה לעיל אות ב), ובבית המקדש לא גזרו עליהם, כדי שלא להרבות טומאה במקדש, אבל הסוברים שמשקין מקבלים טומאה מדאורייתא, חולקים על קולא זו, וסוברים שגם בבית המקדש המשקין טמאים. אולם יש דעה בגמרא שהלכה למשה מסיני היא, שאף שמשקין מקבלים טומאה מן התורה, בבית המקדש אינם מקבלים טומאה (ראה יז א-ב)^[14].

הערות

12. עיין מה שצוין לעיל הערה 10.

13. לדעת רש"י יט, א (ד"ה א"ל) ישנם תנאים הסוברים שאין רביעי בקודש מן התורה. אולם עיין תוספות שם החולקים.

14. לפי רש"י יז, ב ד"ה קשיא), מסקנת הגמרא היא כדעה הראשונה, שהקולא חלה רק על טומאת משקין שהיא מדרבנן. הלכך, מאחר שלהלכה נפסק שמשקין מקבלים טומאה מן התורה, ואינם מטמאים דברים אחרים מן התורה (ראה לעיל אות ב), משקי בית המטבחים מקבלים טומאה, אך אינם מטמאים דברים אחרים. אולם הרמב"ם פוסק (הלכות טומאת אוכלין י, טז), שהלכה למשה מסיני היא, שאין טומאה למשקי בית המטבחים כלל. (ראה עוד לחם משנה הלכות פסולי המקדשין א, לו; וראה לקמן יז, ב הערה 4).

15. לענין מתי הם יכולים לטבול, ואיזה סדר טהרה נוסף צריכים בטרם יטבולו, ואם די להם בטבילה במקוה, או שצריכים טבילה ב"מים חיים" (ממ מעיין). הדין שונה בטמאים השונים, ונתפרשו דיניהם בתורה בפרשה של כל אחד ואחד.

16. יש דיעה שדינו כשני, ועושה בין תרומה ובין קודש שלישי, והם יכולים לחזור ולעשות קודש רביעי. ויש אומרים שדינו פחות מכך, ותרומה או קודש שנגע בהם נעשו פסולים בלבד, ואינם יכולים לעשות רביעי. ראה יד, ב ובהערה 5 שם.

17. ראה ויקרא ז, יט, משנה תמורה לג, ב, בימות עג, ב.

18. דבר זה נלמד מן הפסוק (במדבר יח, ח): "וְאֵינִי הֵנָּה נֹתֵת לָךְ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוֹמָתִי". המלה "תְּרוֹמָתִי" בלשון רבים רומזת על שתי תרומות: תרומה טהורה

ונחלקו בגמרא (יז, א) אם קולא זו אמורה ב"משקי בי מטבחיא" – משקין שבבית המטבחים שבעזרה (מקום ששם שוחטים, מפשיטים ומנתחים קרבנות), כגון דם הקרבנות והמים שמדיחים אותם בהם, או שזה נאמר ב"משקי בי מטבחיא" – משקין הקרבים על המזבח, דהיינו דם הקרבנות, שמן של מנחות, יין ומים שמנסכים על המזבח. (הרמב"ם פסק כדעה הראשונה, ראה הלכות טומאת אוכלין י, טז).

ו. "טמא" ו"פסול"

דבר שטומאתו חמורה כל כך שיכול לטמא דברים אחרים שהם בני אותה דרגת קדושה קרוי "טמא", ואילו דבר שאינו יכול לטמא דברים אחרים בני אותה דרגת קדושה קרוי "פסול". לפי זה: הראשון בחולין קרוי "טמא", והשני בחולין "פסול". בתרומה אפילו שני קרוי טמא, ואילו שלישי קרוי "פסול". ובקודש רק רביעי קרוי "פסול".

ז. טבול יום ומחוסר כיפורים

לאחר טבילתו של הטמא הוקלשה טומאתו, והוא נחשב "שני לטומאה", הפוסל תרומה ולא חולין, עד שיעריב שמשו, בין אם היה מתחילה ראשון לטומאה, ובין אם היה מתחילה אב^[15]. במשך הזמן מהטבילה עד הערב שמש הוא קרוי "טבול יום", ופוסל תרומה במגעו, אבל לא חולין^[16]. [ברוב הטמאים, "הערב שמש" הוא בצאת הכוכבים שלאחר יום טבילתו. ביולדת הדין שונה: אם ילדה זכר היא טובלת בליל שמיני לאחר הלידה, והיא "טבולת יום" עד צאת הכוכבים של מוצאי היום הארבעים מהלידה, ואם ילדה נקבה היא טובלת בליל חמשה עשר מהלידה, והיא "טבולת יום" עד צאת הכוכבים של מוצאי היום השמונים מהלידה. על שם כך קרויה היולדת "טבולת יום ארוך"].

הזב, זבה, יולדת ומצורע, אינם נטהרים לגמרי בצאת הכוכבים שלאחר טבילתם, אלא צריכים עוד להביא קרבן לגמר טהרתם, למחרת יום טבילתם. ומוזמן "הערב שמש" ועד להבאת קרבנותיהם הם קרויים "מחוסר כפורים", ופוסלים קודש במגעם, אבל לא תרומה (ראה רש"י למשנה ד"ה שנפסל בטבול יום, מיבמות עה, א).

ח. תרומה וקודש שנטמאו

תרומה וקודש שנטמאו טעונים שריפה^[17]. אולם בשונה מקדשים טמאים, שאסור ליהנות בהם בשעת ביעורם, מותר לכהן ליהנות מתרומה בשעת ביעורה, כגון שמסיקה תחת תבשילו, או שמדליק נר בשמן של תרומה טמאה ונהנות מאורה^[18]. חולין מותרים באכילה ובכל שימוש גם כשהם "טמאים" או "פסולים", ודינים אלו נזכרו בהם לענין שטמאים תרומה וקדשים (רמב"ם הלכות טומאת אוכלין טז, ח).

הלכך, אוכלין ומשקין וכן כלי חרס שאין להם טהרה על ידי טבילה במקוה, אינם יכולים להיעשות אב הטומאה.

ויש לציין שלדעת רש"י יז, א (ד"ה רבינא אמר), כפי שפירשו תוספות ושאר ראשונים שם, היינו רק לענין שאינם מטמאים אדם וכלים, אבל לענין לטמא אוכלין ומשקין נחשבים אב הטומאה, לפיכך אוכלין ומשקין שנגעו בהם נעשים ראשון. וכן כתב מהר"ם חלאווה יד, ב, ובדף יז, א. (רש"י [כפי שפירשו הראשונים בדבריו] כתב כן לגבי אוכלין ומשקין שנגעו במת, וגם מהר"ם חלאווה כתב כן בדף יז, א לענין אוכלין ומשקין, ובדף יד, ב הוסיף שכן הדין אף לענין כלי חרס). אולם עיין טורי אבן חגיגה כג, א ד"ה מת תחוב, צוין בגליון השי"ס יז, א, שהקשה על דעה זו מגמרא בסוטה כט, ב. ועיין תוספות שם, תוספות רבנו פרץ, חידושי הר"ן, ורבנו דוד שם, החולקים וסוברים שלכל דבר אינם נעשים אב הטומאה, אלא ראשון בלבד. ועיין תוספות יום טוב אהלות ט, טז להסבר אחר בדעת רש"י.

11. אבל מדרבנן יתכן שיעשה כלי שני (ראה רש"י יד, ב ד"ה נימא קסבר ר"מ; ובהערה 21 שם). כמו כן, יש אופנים שאדם נעשה שני מדרבנן, ראה שבת יד, א. יש לציין, שבבירייתא בדף טז, א מובא שרבי יהודה סבר מתחילה שמשקין שהם ראשון מן התורה מטמאים כלים מן התורה, ונעשים הכלים שני מן התורה (ראה רש"י כ, א ד"ה שרץ מטמא את המשקין, ובהערה 19 אות ג שם).

עוד יש לציין, שמה שאמרנו שאין אדם שני מן התורה, היינו בשעת קבלתו את הטומאה, שמקבל טומאה מאב הטומאה ונעשה ראשון. אולם לאחר טבילה, לפני גמר טהרתו, הוקלשה טומאתו, ראה על כך להלן אות ז ובהערה 16.

בחון עצמד

- א. נחלקו ר"מ ור' יהודה במה שהי' מוצאין קמח וקלי תיכף
אחר העומר אי הי' ברצון חכמים - באיזה סברא נחלקו?
- ב. בעדים יש חקירות ובדיקות - מה בין חקירות לבדיקות ?
- ג. אם א' אומר קודם הנץ וא' אומר בתוך הנץ עדותן בטילה
- מאי קמ"ל?
- ד. נחלקו ר"ג ות"ק במפקיד פירות והן אבודין אי ימכור
הפירות - באיזה אופן נחלקו? ובאיזה אופן כו"ע מודי?

תשובות

- א. אי חיישינן דבשעת עסק בהם יאכל.
- ב. בחקירות אי אומר איני יודע עדותן בטילה, משא"כ בבדיקות.
- ג. דהו"א דאמרי חד מילתא, והאי דקאמר בתוך הנץ דהיי' רואה זוהר
בעלמא, וטעה בהנץ קמ"ל.
- ד. נחלקו דנחסרו בכדי חסרון, אבל יותר מכדי חסרון כו"ע מודי דמוכרין.